

Rusya-Türkiye İlişkileri

24 Kasım 2015 tarihinde Türk hava sahasını ihlal eden ve uyarılara rağmen ihlale son vermeyen Rus askerî uçağının düşürülmesi ile girilen süreç, Türkiye-Rusya arasında yeni bir dönemin başlangıcı oldu.

Rus politikacıların olayın ilk anından itibaren verdikleri öfkeli beyanlar, Türkiye Cumhuriyeti'ne yöneltilen ithamlar, sert eleştiriler, ekonomik yaptırım kararları, Rusya'daki Türk vatandaşlarının etik değerlerle bağdaşmayacak şekilde baskı altına alınması ve dışlama trendi giderek uluslararası düzeyde Kafkasya, Orta Asya ve Ortadoğu bölgelerini de kapsayarak olumsuz etkilerini sürdürmeye devam ediyor. Bu olaydan sonra Rusya'nın takındığı tavırla gerilen ortama bakıldığında, sanki son 10 yıl içerisinde geliştirilen dostluk, karşılıklı artan ekonomik ilişkiler, vize serbestisi ve stratejik ortaklık hiç olmamış gibi duruyor. Peki bu noktaya nasıl gelindi? Meselenin anlaşılmasını kolaylaştırmak için durumu Rusya politikaları açısından analiz etmek yerinde olacaktır.

Aslında Moskova yönetimi böyle bir gerilim dönemine ihtiyaç duyuyordu. Zira içinde bulunduğu durum; iç ve dış politik dinamikleri bunu gerektiriyordu. Rusya kendi millî menfaatleri için değil, Devlet Başkanı Vladimir Putin ve onun yürüttüğü politikaların devamı için böyle bir hamleyi gerekli görüyordu. 15 yıldır devlet idaresini tek elde tutan Putin Rusya'sında düşünce özgürlüğü, insan hakları, ekonomik ve sosyal adalet alanlarında yaşanan ihlaller neticesinde halkın itirazları çığ gibi büyümeye başlamıştı. Siyasi rakiplerini ve kendisini eleştirenleri her sahada acımasızca bastırma ve yok etme politikası Kremlin'e zaman kazandırsa da bu uygulamaları kamuoyunu kendi tarafına çekebilmesi için yeterince etkili olmamıştı. Kafkasya'da halkın ordu ve milislerle yaşadığı çatışmalar, Londra'ya kaçmış olan KGB Albayı Litvinenko'nun itirafları ve yönetime karşı ağır ithamları, mal varlıklarına usulsüzce el konularak hapisanelerde tutsak edilen oligarkların Batı'yı arkalarına alarak yaptıkları siyasal itirazlar artarak devam etmekte idi.

Bunların üstüne bir de 2008'de dünyanın birçok ülkesini etkileyen ekonomik kriz Rusya'yı da vurmuştu. Siyasi özgürlükler açısından da sıkıntı yaşayan halka krizin getirdiği zorlukları unutturmak için Rusya, aynı yıl Gürcistan'a askerî müdahalede bulundu. Nerede ise Tiflis'e kadar ilerleyen ordu, kamuoyuna millî gurur sembolü gibi sunuldu. Milliyetçilik duygularını sömüren Kremlin, propaganda makinesi olarak tüm medya aygıtlarını, halkın düşüncesini Osetya ve Abhazya bölgelerinin Gürcü "zulmünden" kurtarıldığı yönünde şekillendirmek için kullanmıştı. Ancak bütün bunların etkisi birkaç yıl sürmüş ve 2011 yılında Moskova'da Bolotnikov Meydanı'ndan başlayan protestolar diğer şehirlere de sıçrayarak yüz binlerce kişiyi sokaklara dökmüştü. Ardından 2014'te Rus askerinin Ukrayna'nın doğusuna müdahalesi ve güneyde Kırım'ı ilhakı ile başlayan yeni bir süreç yaşandı. Mantık yine aynıydı; fakirleşen ve ezilen halkın dikkatini asıl olan ekonomik ve sosyal problemlerden uzak tutarak millî duyguları istismar etmek ve ufukta gösterilen global hayali bir hedefe yönlendirmek: Nüfuzu her geçen gün büyüyen ve Sovyetler dönemindeki kuvvet ve izzetini yeniden elde eden büyük ve güçlü bir Rusya.

ABD ve Avrupa Birliği'nin Putin'i cezalandırma ve Rusya'nın önünü kesme çabaları, bu çerçevede alınan ekonomik ambargo kararı ve diğer yaptırımları, dünya petrol piyasalarında fiyatların düşüşü ile birleşince Rusya'daki sosyoekonomik durum daha da kötüleşmişti. Yürütülen politikada ısrarlı olan Putin ve taraftarları, halka tüm sıkıntıların sorumlusu olarak Batı'yı ve Batı'nın Rusya düşmanlığını göstermeye devam ediyor. Ancak buna inananların sayısı her geçen gün azalıyor. Zira Moskova yönetimi bir yandan Ukrayna ve Kırım'da büyük bütçe harcamaları yaparak kendi kendini ekonomik iflasa doğru sürüklerken bir yandan da içerideki savaş atmosferini körükleyerek toplumu psikolojik olarak geriyor. Bu tırmandırma siyasetinin bir sonucu olarak da yeni gerginlik odakları oluşturmak ve bu odakları canlı tutmak için hamleler geliştiriliyor. Aksi takdirde bu yönden gevşeyen politika, halkı kendi liderleri ile yüz yüze getirerek ülkedeki tüm problemlerin sorgulanmasına ve durumun yönetim aleyhine değişmesine sebep olabilir. İşte bu sorgulanmanın ve olabilecek değişimin önünü almak isteyen Rusya, bu amacına uygun olarak eski müttefiki Esad rejimini ayakta tutmak için Suriye'ye müdahil oldu. Sözde terörle mücadeleyi öne çıkaran ancak başından itibaren sivil halkı bombalayan Rusya'nın bu aşamada hiç beklemediği şey ise, kendi askerî uçağının düşürülmesiydi.

Rus askerî uçağı, Türk hava sahasının ihlalinde göstermiş olduğu ısrar neticesinde Türkiye tarafından düşürüldü. Bu olay Moskova'da adeta şok etkisi yarattı. Çünkü Türkiye'nin böyle bir şeye cesaret edebileceği tahmin edilmiyordu, bu tür bir gelişme Kremlin'deki siyasi hesaplarda yoktu. Bunun üzerine, ülke içindeki atmosfere uygun olarak Putin yönetiminin yaptığı ilk iş, bu üzücü olayı fırsat bilip yeni bir tırmandırma siyaseti izlemek ve bu durumun yol açtığı gerginliği artırmak oldu. Türkiye'yi ve mevcut

hükümetini Rusya halkına düşman gibi tanıtmaya çalışmaları hemen başlatıldı. Rusya'daki bütün medya mekanizmaları ve devlet kurumları tarafından karalama kampanyalarında adeta yarış halinde aynı tema abartılarak işlendi. Kimisi 350 yıllık Osmanlı-Rus savaş tarihinden dem vururken, kimi Soğuk Savaş döneminden itibaren Türkiye'nin bir NATO üyesi olarak Rusya'ya karşı büyük bir askerî üsse dönüşmesinden bahsetmeye, kimi de eski defterleri açarak son yıllara kadar Rusya'nın en büyük başağrısı olan Çeçen halkının bağımsızlık mücadelesinde Türklerin Çeçenlere olan yardımlarını dillendirmeye başladı. Benzer bir çirkin propaganda malzemesi olarak tüm dünyanın nefretle baktığı DAEŞ ile Ankara'nın ortak petrol ticareti yaptığı yalanını ortaya attı ve Türkiye'nin Rusya'daki Müslümanlar arasında radikal terörü yaygınlaştırmaya çalıştığı iftiralarda bulunuyordu. Rusya'daki hemen hemen tüm medya kuruluşları Kremlin idaresi ve kontrolü altında olduğu için bu tür propagandalar gayet başarılı sonuçlar vermektedir. Aslında burada paradoksal biçimde Rusya medyasını besleyen en önemli kaynağın Türkiye medyası olduğu gerçeğinden de bahsetmek gerekir. Zira, Rus medyası Türk basın ve yayın organlarını titizlikle takip etmekte, burada hükümet karşıtı medyanın kullandığı ifadeleri aynen alarak kendi kamuoyunu manipüle etmeye çalışmaktadır.

Kremlin'e yakınlığı ile bilinen LEVADA-Sosyal Araştırmalar Merkezi'nin ülke genelinde yapmış olduğu bir araştırmaya göre Rus halkının %82'si ülkede sosyoekonomik bir kriz olduğunu düşünüyor ve hükümet politikalarını doğru bulmuyor. Halkın tutumunda Rus kökenli vatandaşlarla Müslüman Ruslar arasında olayları algılama ve tepki göstermede de fark olduğu görülüyor.

Ruslar daha çok turizm, gıda ve tekstil gibi sektörlerdeki durumu önceleyip ekonomik konularda kaygılanırken, ülke Müslümanları kendi gelecekları açısından tedirginlik yaşıyor. Devletin Türkiye aleyhtarı söylemine ilişkin olarak sosyal ağlarda yapılan tartışmalar değişik manipülasyonlarla sürse de kamuoyunun büyük bölümü medyaya açıkça görüş beyan etmekten çekiniyor ve susmayı tercih ediyor. Rusya müftüsü Ravil Gaynutdin ve Tataristan Özerk Cumhuriyeti Başkanı Minihanov, iki devlet arasında yaşanan gerilim sürecinde kendileri ve kurumları adına tarafsız kaldıklarını beyan ederek dış politikaya karışmayacaklarını bildirdiler. Buna karşın Çeçenistan Devlet Başkanı Ramzan Kadirov ve Kırım Türkleri Millî Meclisi'ne dahil olmayan bazı isimlerin Türk karşıtı açıklamaları Moskova yönetimince kullanılıyor.

Gidişat ve beklentiler

a) Ekonomik yaptırımlar ve popülist siyasi beyanlar devam edecektir. Bu durumun her iki ülke için -yıkıcı etkileri olmayan- kısa vadeli zararları olacaktır.

b) Rusya kendi sınırları dahilinde bulunan Türk halklarının tarihî, kültürel ve manevi bağlarını, ayrıca Türkiye'ye yakınlığı ile bilinen aktörlerin etkinliğini asgariye indirmeye devam edecektir. Nitekim Tataristan, Kafkasya ve Kırım gibi Türklerin yaşadığı bölgelerde bulunan camilere yönelik baskılarda artış gözlenmektedir. Bu nedenle orta vadeli perspektifte Türkiye'nin buralardaki etkisinin azalması söz konusu olabilir.

c) Türkiye sınırları içerisinde faaliyet gösteren bölücü ideolojiye sahip siyasetçileri ve STK'ları destekleyerek Ankara'ya karşı koz oluşturma çabaları devam edecektir. Moskova'da açılan irtibat ofisi ve PYD'ye verilen askerî destek bu politikanın göstergeleridir.

d) Sınır bölgelerinde PYD üzerinden provokatif aktivitelerin artması söz konusu olabilir.

Türkiye'nin bu süreçte dikkat etmesi gereken durumlar

Bugüne kadar hep olgun ve tutarlı bir tutum sergileyen Ankara yönetimi bundan sonra da;

- Karşı tarafın provokatif girişimlerine aynı tarzda yanıt vermemeli,
- Rusya ile gerilimi azaltacak her türlü halk diplomasisinden aktif olarak istifade etmeye çalışmalı,
- Lobicilik çalışmaları ile iş adamlarını, STK, din ve bilim adamlarını daha faal duruma getirmeli,

d. Türki cumhuriyetlerde siyasi trafiğe dikkat ederek lobicilik çalışmalarını ihmal etmemeli,

e. Rusya'daki ve diasporadaki liberal düşünceye sahip entelektüelleri ve diğer alternatif etkin kişileri tespit ederek onlar üzerinden karşı propaganda planlaması yapmalı.